

איך מתקנים: כיצד מכפרים על עברות שצפות ועולות בזיכרון?

כומר העיירה השלים 40 שנות כהונה ופרש ממשרתו. ארגנו מסיבת פרידה מכובדת והוא נעמד לתת את הנאום האחרון. "אני נזכר שהתחלה שלי בעיר הייתה איומה. האדם הראשון שנכנס להתוודות לפניי ביום הראשון לכהונתי, הודה במעשים מסמרי שיער שנבהלתי לחשוב שכולם כאן כאלה. אבל תודה לא-ל זה היה רק הראשון, ואחריו הכרתי אנשים נהדרים".

לקראת תום נאומו, נכנס ראש העיר הוותיק והוא הוזמן לשאת דברים. הוא אמר: "אני מכיר את הכומר ארבעים שנה, האמת היא שהייתי הראשון שנכנס להתוודות לפניו..."

איך מתקנים? זאת אחת השאלות המייסרות שעולות לאורך החיים. איך מתקנים – זאת השאלה שכל אחד שואל את עצמו וגם נשאל עליה מאחרים. כרבנים ומנהיגי קהילות יוצא לנו לתפקד כיועצים לענייני טוב ולא פעם נפגשים עם גבר ו/או אישה מיוסרים שמביטים בנו בעיניים מעורפלות ושואלים בחשש: איך מתקנים את הזוגיות שהתרחקה ומחזירים את האישה/הגבר הביתה? איך משקמים את ההורות שנשברה ומשיבים לאחור את הטעויות שעשינו?

ומעל הכל, יהודי שואל את עצמו איך מתקנים את הקשר עם הקב"ה? כיצד שבים אחורה ומשיגים כפרה על חטא? איך מנקים חיים שהוכתמו בכיעור?

במקום להיות תיאורטיים, הנה כמה דוגמאות לשאלות אמיתיות מהחיים שהפנו לרבי מליובאוויטש:

1. אגרות קודש טז/פ: במה ששואל עוד פעם אודות המאורע [ששכח להניח תפילין]... שם כד/רעג:
לכתבו אודות תיקון בנגע לשכחת תפילה... שם טז/פד: במה שכותב אודות תיקון להלבנת פני חברו
... שם יד/רלא: במה שכותב אודות תיקון לעונן הידוע... שם כ/צז: כותבת שכאילו אין איך לתקן [לידת ילד בהעדר שמירת טהרת המשפחה]... שם ט/שכה: תיקון למי שילד ילד מאישה נוכרית...

נשים לב למכתבים האחרונים שצוטטו אשר מעלים מצוקה אודות אירועים שיצאו משליטת האדם. בלידת ילד בהעדר טהרת המשפחה או לידה מאישה נוכרית – הילד הוא מציאות חיה, עצמאית, נפרדת, שאין להורים שליטה עליה. ולכן קשה השאלה שבעתים: האם אפשר משהו לעשות?!

הבעיה השנייה היא שלרוב האנשים יש 'בחילות' מהמושג תשובה. לא סתם אנשים נלחצים כששומעים את המילה "אלול". המושג "תשובה" מעלה אסוציאציות של מאבק, ייסורים, תעניות ומסירת כל הרווחים לצדקה. התשובה נתפסת כמו שבירת אורחות החיים, לא לדבר, לא לחשוב ולא לצחוק – ולכן רבים מעדיפים להדחיק את הצורך בתיקון ולחיות עם החסר.

מעניין שזה מה שקרה לבעל התשובה המפורסם מתקופת חז"ל, רבי אלעזר בן דורדיא. כולנו מכירים את הסיפור על אותו אדם שהיה מכור לתאוות נשים. פעם אמרה לו אחת מהן: "אתה אבוד, אלעזר בן דורדיא יימחק בעולם הבא", ולשמוע ממנה זה היה משפיל. הוא יצא החוצה וביקש רחמים עד שיצאה נשמתו בטהרה. בכה רבי ואמר: "יש קונה עולמו בשעה אחת".

ואולם מה שפחות מפורסם זו הסיבה בגללה מת. התפיסה השטחית היא שיצאה נשמתו מרוב צער, שהוא פיתח שנאה וסלידה מעצמו עד שלא היה מסוגל לשאת את כאבו על הנזקים שגרם. אולם מהלך הדברים בגמרא וכך מפרש רש"י, הוא די הפוך: רבי אלעזר בן דורדיא נפטר מההבנה כמה יעלה לו לתקן. הוא אהב את החיים והיה מכור אל החטא ולכן זעק מתוך ידיעה שאין בו כוחות לעבור את תהליך הגמילה מציפורני ההתמכרות. הוא זעק לאלוקים שייקח את נפשו לפני שייאלץ לעבור את ניתוח המעקפים המורכב של התחייה מחדש.

עבודה זרה יז,א: נאמר במשלי (ב,יט): 'כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים' – רש"י: כל המשתמדים לעבודת כוכבים אינם שבים בתשובה ואם שבין - ממהרין למות מתוך צרה וכפיית יצרם [מתוך סערת המאבק ביצר]. גמרא: והתניא אמרו על רבי אלעזר בן דורדיא שלא הניח זונה שלא בא

עליה ... אמרה לו ... אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה. הלך בין הרים וגבעות, אמר בקשו עלי רחמים. אמרו לו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו ... אמר שמים וארץ בקשו עלי רחמים, אמרו עד שאנו מבקשים עליך נבקש על עצמנו ... אמר אין הדבר תלוי אלא בי. הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצתה נשמתו ... **והא הכא בעבירת זנות הוה ומת?** [מכאן שגם לגבי עברה כזו נאמר הפסוק הנ"ל "ולא ישיגו אורחות חיים" – שבעל התשובה מת מרוב ייסורי כפיית יצרו].

ואולי בהשראת רבי אלעזר בן דורדיא השתרשה המחשבה שתשובה זה לפרק את החיים ולהרכיבם מחדש. הנה דוגמאות להצעות שהעלו אנשים בכאבם התהומי כדרכי תשובה על הכישלונות שחוו.

אגרות קודש ו/קנז: מה שכותב אם כדאי לסגף את עצמו, למשל לישן על ספסל רק עם כר תחת הראש ... **אגרות קודש טז/נט:** במענה למכתבו ... בו שואל אם גם תענית דיבור מועילה כמו מתן צדקה? ... **אגרות קודש יג/שנז:** נבהלתי למחשבתו להתחיל בסדר תעניות ... ומוסיף שבכוחו לעשות כן גם בימי הקיץ [הארוכים שהתענית היא ממושכת].

אולם הגישה הזו שהייתה טובה בעבר, כשאנשים היו מופנמים ועמוקים יותר, רק מייאשת ומרחיקה את בני דורנו. עלינו לברר אפוא סדר תשובה 'ריאלי', כזה שאינו מפרק את החיים ומאפשר לאנשים תזזיתיים כמונו להמשיך לחיות ובתוך החיים לייצר סדר של תיקון והתקדמות.

ב. פרשת "ניצבים" היא הפרשה החותמת את השנה. בכל קביעות שנה שתהיה, נקרא את הפרשה בשבת הסמוכה לראש השנה וכך היא זו שמכניסה אותנו בשערי הימים הנוראים. הנה סדרת הכללים הקובעים את חלוקת הפרשיות השנתית:

2. **טור סימן תכח:** בשנה פשוטה 'פקדו ופסחו' [פרשת "צו" לפני פסח], בשנה מעוברת 'סגרו ופסחו' [פרשת מצורע שמסגירה את המצורע לפני פסח], 'מנו ועצרו' [פרשת במדבר ומנין ישראל לפני שבועות], 'צומו וצלו' [תשעה באב ולאחריו פרשת ואתחנן], 'קומו ותקעו' [נצבים' לפני ראש השנה].

הפרשת מספרת על יומו האחרון של משה רבנו. בשבעה באדר הוא כינס את עם ישראל למעמד כריתת ברית נצחית עם ה', "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם, ראשיכם שבטיכם ... מחוטב עציך עד שואב מימך". משה הזכיר את ברית ההתחייבות הנצחית שלנו לקב"ה, זו שלא תיפסק לעולם, ואז מתחיל פרק בן 14 פסוקים שעוד לא נאמר כמותו.

זה מדהים לגלות אבל עד כמעט הפסוקים האחרונים בתורה, לא דובר על התשובה. כאן מציב משה את הבשורה הגדולה עלי אדמות: **אף פעם לא מאוחר** ותמיד הקב"ה מצפה לקבל אותנו. התשובה היא סוג של מהפכה שקשה לעכל אותה: אנו רגילים לריבים שאי אפשר לפתור אותם, לשלמים שאי אפשר לסלוח עליהם, לטעויות שאי אפשר להחזיר אותן. וכאן מגלה משה שאצל הקב"ה זה אחרת: "עד יום מותו תחכה לו ואם ישוב מיד תקבלו". גם אם ניפול בגלות הנוראה ביותר, הקב"ה מצפה לנו. הוא יצר מנגנון כזה שגם אדם שבלע רעל ח"ו – יכול להקיא, וגם נופל ל"ע ממגדל בגובה 15 קומות יכול לבלום את התעופה לפני ההתרסקות.

לא פחות **משבע פעמים** בתוך **10 פסוקים**, חוזר משה על הפועל "שוב":

דברים ל: והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך **והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלוהיך שמה: ושב** עד ה' אלוהיך ושמעת בקלו ... **ושב** ה' אלוהיך את שבותך ורחמך **ושב** וקבצך מכל העמים אשר הפיצך שמה ... ואתה **תשוב** ושמעת בקול ה' ... **כי ישוב** ה' לשוש עליך לטוב כאשר שש על אבתיך ... **כי תשוב** אל ה' אלוהיך בכל לבבך ובכל נפשך.

ההוראה המרכזית מבחינה מעשית היא פסוק ב: "ושבת עד ה' אלוהיך". הרמב"ם סובר (תשובה ז) כי אין כאן **ציווי** להתחרט על חטא, אלא הבטחה שעתידים ישראל לשוב בתשובה ומיד הם נגאלים. המנחת חינוך מסביר בדברי הרמב"ם כי אין דרישה מחייבת בתרי"ג המצוות לבקש סליחה על מה שפוספס, משום שהחרטה חייבת לבוא מתוך האדם. השינוי צריך לבוא מבפנים ואז שזה מפריע לך

או שלא. המצווה היחידה לדעת הרמב"ם היא כנאמר בפרשת "נשא": **"והתודו את עוונם"**. כלומר, במקרה שאדם התעורר מעצמו להתמודד עם העבר, החרטה צריכה לכלול ווידוי והודאה בפה¹.

הרמב"ן, לעומת זאת, מוצא כאן את מצוות התשובה מן התורה:

רמב"ן לד,ב: ושבת עד ה' אלוך – מצוה! שיצוה אותנו לעשות כן.

החיים אינם מורכבים רק ממרוץ של עשייה ואם לא – לא נורא. הקב"ה בהחלט מצפה מאתנו לעצירה ולהתייחסות למה שלא נעשה. בדיוק כמו בני זוג שאחד אכזב את רעהו והשני מצפה להתייחסות כלשהי שמשמעותה חרטה, כך הקב"ה כואב כביכול את ההתרחקות שלנו ומצפה לעצירה, לבלימת המרוץ ולעשיית חושבים על הטעויות שלנו.

כאן חשוב להתייחס לטעות נפוצה: יש חושבים שחרטה שמורה לחודש אלול. זה לא נכון והרמב"ם בהלכות תשובה אינו מקשר בין חובת התשובה לימים הנוראים. כל פעם שאדם מכיר בחטאו ה' מצפה להתייחסות מידית שתבטא את הצער ממה שקרה. אולם בימים הנעלים הללו בהם מאירים י"ג מידות הרחמים – המלך מראה פנים שוחקות והתשובה מתקבלת יותר. ראו משל יפה בהערה².

ואחרי כל זה שבה ועולה הזעקה הפנימית: מה עושים עכשיו?

נציג את תפיסת התשובה כפי שהיא מוארת בדברי הרמב"ם, באגרת התשובה של רבינו הזקן ובמכתביו הרבים של הרב. נפתח ונעביר את הרעיון באמצעות יהלום מאיר, וארט מדהים שנזכרתי בו השבוע בסייעתא דשמיא. לפני שנים קיבלתי קובץ באנגלית שכתב הרב יונתן זקס למקורביו עם הארות השראה יומיות לכל יום בחודש אלול. דפדפתי בו וגיליתי פנינה בוהקת.

ג. אחת השאלות הפשוטות בחודש תשרי היא המבנה המוזר של הימים הנוראים. לכאורה סדר החגים היה אמור להיות הפוך: קודם יום הכיפורים ואחר כך ראש השנה?

יום הכיפורים הוא סיום **השנה הקודמת**, אנו משחזרים את השנה שהייתה, עורכים חשבון נפש על כשליה, מבקשים מחילה והקב"ה באהבתו נענה לנו. לעומת זאת, ראש השנה, הוא ראש **השנה הבאה**. הופכים דף בלוח השנה, שוכחים משנת תש"פ הלא פשוטה שהייתה, אומרים עליה "תכלה שנה וקללותיה" ופותחים את שנת "תשפ"א – תהא שנת פלאות אראנו" לטובה ולברכה. מה פתאום בחלוף עשרה ימים מהשנה החדשה, שבים ומכים על החזה 'על חטא שחטאנו **בשנה שעברה**'?

הרי כל בעל מכולת וסטודנט לשנה ראשונה בכלכלה יודעים שקודם עורכים מאזן על השנה הקודמת, מפיקים את הלקחים ואז מתחילים שנה חדשה ומאורגנת לטובה ולברכה?

יתירה מכך וזאת שאלה חמורה: הרי הנחת היסוד היא שהקב"ה אוהב אותנו. ה' אינו שופט אובייקטיבי שמביט מהצד על הנאשמים, אלא מעורב אישית כמו **"אבינו מלכנו"**, כמו מלך ששופט את

¹ ראו בארכיון לקו"ש לח/נשא ושם הקשה על המנחת חינוך מהקדמת הרמב"ם להלכות תשובה: **"שישבו החוטא מחטאו לפני ה' ויתוודה"**.

² מעשה בפלוגת שודדים שהפילה חתתה על בני העיר. כל עגלה שיצאה ליער, נפלה שבי בידי הגזלנים האכזריים. בני העיר פנו בזעקה אל המלך והוא שלח פלוגת חיילים מובחרים שלכדו את השודדים. איש לא לקח סיכונים והם נכלאו בבית מעצר מרוחק סמוך לנהר. אולם אותם שודדים קצו בחיי ההסגר והשיגו את חפירה. בכל לילה סילקו עפר תחת תא הכלא, עד שהקימו מנהרה יציבה עד פתח הנהר. בליל ירח מלא הם התכוונו להשתלשל אל החופש, אבל רגע לפני שברחו, פרץ ביניהם וויכוח. כולם התכוונו להימלט ורק אחד התעקש שזו טעות והם ייענשו שבעתיים. הם לעגו לו ונסו.

סערה פרצה בבוקר שהגיעה עד ארמון המלוכה. חבורת הגזלנים האכזרית שוב חופשית. המלך ההמום ביקש לבחון בעיניו את הכשל. הוא נכנס לתא הכלא והבחין במנהרה. הוא השתלשל לתוכה, חצה אותה הלך וחזר ואז עלה בחזרה אל התא. הוא הביט באותו שודד מפוחד שנשאר מכל חבריו ואמר לו: "פחדן שכמותך, החברים שלך ציפורי דרוז בעולם הגדול, מה נשאת כאן..."

זה משל על כוח התשובה בחודש אלול: הקב"ה אומר לנו חפתי לכם חפירה תחת הכלא, תחת ההרגלים והכבלים של היצר הרע, אז קומו ותברחו. מה אתם נתקעים בקיבעונו שלכם...

בנו. אנו אומרים: "אהבת עולם אהבתנו", "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת", "אתה נותן יד לפושעים וימינך פשוטה לקבל שבים". ואם כן אפשר היה לצפות שקודם יבואו עשרת ימי תשובה בהם נקבל חנינה מכשלי השנה הקודמת, ורק אחר כך יחול ראש השנה – יום הדין – בו הקב"ה מתיישב על כיסא דין ושופט אותנו על אותם מעשים? מה ההיגיון בכך שהסדר הפוך: קודם מתרחש יום דין בו הקב"ה פותח ספרים ומעמיד מאזנים **בהתאם למצבנו הנוכחי**, "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים", ופתאום אחריו ניתנת ההזדמנות לשנות את ההכרעה בעשרת ימי תשובה ויום הכיפורים?

עסקנו בשאלה הזו בהרחבה בשיעור לראש השנה תשעט והעלינו שני רעיונות, בפשט ובתפיסה החסידית. ואולם נקשיב הפעם להסברו המופלא, החסידי כל כך, של הרב יונתן זקס:

קודם בונים עתיד חיובי ורק אחר כך חוזרים לטפל בכישלונות הישנים. קודם מקבלים החלטה נחושה להתחיל שנה של קבלת עול ורק אחר כך נכון לבקש סליחה על הכשלים שהתרחשו. ראש השנה הוא יום של בניית עתיד חיובי, תוקעים בשופר ומתחייבים לגזרות המלך, אבל אין בו מילה של וידוי והכרת החטא. יום הכיפורים הוא יום של בקשת כפרה וסליחה על הכישלונות שהיו. והסדר הנכון הוא קודם להתחייב לעתיד אחר ורק אחר כך לחזור אחורה ולטפל בכל הימים שבזבזו.

זה פתיח מצוין לחקר תפיסת התשובה: אם נשאל מהי חובת התשובה, איך שבים על חטא, סביר שהתשובה הראשונה תהיה: חרטה. תשובה היא להכיר בחטא, להודות שנכשלת ולבקש סליחה. כך כותבים גדולי הראשונים שעסקו רבות בתחום התשובה:

3. שערי תשובה לרבנו יונה א"י: העיקר הראשון: **החרטה**, 'בין לבבו כי רע ומר עזבו את ה' וישיב אל לבו כי יש עונש ונקם ושלם על העוון ... ויתחרט על מעשיו הרעים ויאמר בלבבו מה עשיתי? איך לא היה פחד אלוקים לנגד עיני? העיקר השני: עזיבת החטא, יעזוב דרכיו הרעים ויגמור בכל לבבו כי לא יוסיף לשוב בדרכ הזה עוד. העיקר השלישי: **היגון**, יגדיל יגון בלבבו ... ויאנח במרירות לב.

אולם הרמב"ם כותב את הדבר הפוך לחלוטין:

רמב"ם תשובה ב,ב: ומה היא התשובה? **שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בליבו שלא יעשה עוד ...** וכן יתנחם על שעבר שנאמר 'כי אחרי שובי נחמתי'.

התשובה היא להניח את העבר, להסירו ממחשבתו כאילו לא קרה מעולם, ותמורת זאת להתחייב **שמחר יהיה אחרת**. מצוות התשובה היא החלטה נחושה שהטעות של היום היא חד פעמית ומחר היא לא תשוב. ורק בשלב מאוחר יותר להתנחם על שעבר ולבקש עליו כפרה.

אדמו"ר הזקן מתמצת זאת בשלוש מילים: "עזיבת החטא בלבד".

אגרת התשובה א: מצוות התשובה מן התורה היא **עזיבת החטא בלבד ... ולא כדעת ההמון שהתשובה היא התענית [וייסורים על העבר] ... רק [לשלמות התשובה צריך] וידוי ובקשת מחילה.**

מה מפריע לרמב"ם ואדמו"ר הזקן? מה המהפכה התפיסית והנפשית שהם יוצרים?

ראשית, יש כאן עניין עקרוני: היהדות מבוססת על מבט קדימה ולא אחורה. המצווה המוטלת עלינו היא לעשות מכאן ואילך מה שצריך, אבל אין מצווה להתעסק עם האתמול. אין מצווה להישבר **ממה שלא נעשה**. (רק כדי שהקרבה לה' מכאן ואילך תהיה שלמה, יש להתחרט גם על האתמול, אך זהו פרט בתוך ההתקרבות מכאן ואילך).

לקו"ש יז/197: הטעם שעיקר התשובה היא ההחלטה על להבא, הוא משום שמצוות התשובה מוגדרת במה שיהיה **מכאן ולהבא**: הוא יפסיק להיות רשע ויהפוך להיות צדיק גמור. אבל לא בנוגע לעבר, שיתכפר ויימחל לו מה שעשה **קודם**. ואף שבפועל על ידי התשובה נעשית כפרה על העבר, אך אין היא חלק מעצם התשובה ... זה רק שרצה ה' שבשעה שהאדם יעשה תשובה יתכפר לו.

אבל יש כאן גם תפיסה פסיכולוגית אדירה (ראו לקוטי שיחות י/149): **חרטה כשלעצמה לא יוצרת שינוי**. להיפך, חרטה מקבעת בתוך מעגל החטא, היא מעניקה תחושה של קורבנות, מבססת את

ההרגשה שככה זה, אלו הם חיי ואני לא מסוגל להשתנות. גרוע מכך: הבכי מעניק הרגשה טובה. בכיתי, כואב לי, אני בסדר, ועכשיו אפשר להמשיך את אותו הדבר.

היצר הרע אינו חושש מבכי, הוא מבועת מצעד אחר: לקום ולהחליט שזהו זה, מחר יהיה אחרת. **להתחייב שלא תשוב ותחטא.** זה המבחן האמיתי לרצינות שלנו.

למה הדבר דומה? נחשוב על אבא מכור לעבודה ולא רואה את הילדים. פעם הם ארגנו מסיבה והוא שכח להגיע. מאוכזבים שכבו לישון והוא שב הביתה באמצע הלילה כשכל הבלונים מיותמים. הוא התיישב על מיטות הילדים ובכה והביע חרטה. האם זה משנה משהו? לא, כי זה לא אומר שמחר לא יעשה אותו הדבר. תשובה אמיתית היא לעשות את הדבר ההפוך: להבטיח שהוא משנה את סדר היום שלו ומחר ישוב יותר מוקדם הביתה. זה אכן הבוחן לשינוי. (ראו תוספת בהערה³).

בדורנו קיבלנו המחשה מיוחדת-במינה לכך: הרה"ח ראובן דונין נולד במשפחה חבדי"ת, אבל התחנך בכפר נוער שלא היה ברמה דתית נאותה והוא התרחק משמירת המצוות. כשהתבגר החליט לחזור ולהתחנך בישיבה והתחזק מאוד. כשהיה בפעם הראשונה ביחידות אצל הרבי, הוא פרץ בבכי וסיפר את כל מה שחטא בשנות הנערות שלו. הרבי הקשיב בסבלנות ולבסוף אמר: **"קודם יעלה על דרך תורה ומצוות מתוך שמחה וטוב לבב, אחר כך נדבר על תשובה"**.

מפעם לפעם היה הרב דונין מזכיר לרבי לדבר על תשובה, אבל רק כעבור 25 שנה! בהתוועדות ו' תשרי שנת תשמ"ב, הרבי דיבר במעלת התשובה ור' ראובן הרגיש שהדברים מכוונים אליו.

כמובן, לא מדובר בצעד פשוט בכלל להתחייב שלא לחטא יותר. ראשית, יכול אדם לטעון מה משמעות ההתחייבות הזו? היא הרי משקפת את הרגע ואולי מחר אחטא שוב? ובכן זה החידוש הגדול של התשובה. הקב"ה הוא "חנן המרבה לסלוח" והוא מאמין לנו. הקב"ה בוחן את הרגע הזה וברגע שאדם מבטא בלב שלם את ההחלטה העמוקה לעזוב את החטא ולא לשוב לעולם – הקב"ה רואה את הפוטנציאל הטמון בהחלטה הזו ומאמין לה⁴.

ב. עוד מחשבה מציקה: מה אם אינני מסוגל להתחייב שלא אחטא לעולם? מה אם אני מרגיש תפוס בכבלי החטא ולא מסוגל להכריז כי אתנתק ממנו לעד? ראיתי מדייקים חידוש בדברי רבינו יונה (יסוד

³**דוגמה לכך:** כאשר יוסף הצדיק התמודד עם הניסיון דאשת פוטיפר, התורה רומזת כי הוא כמעט נכשל. "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו ואין איש מאנשי הבית שם בבית", רש"י מביא דעה מהגמרא כי הוא ידע את המשמעות של לבוא הביתה כשאין איש בבית. הוא כמעט נכנע ללחץ שלה. ואולם ברגע האחרון התעשת ואז נאמרות כמה מילים חדות: **"וינס ויצא החוצה"**. זאת תשובה: לקום ולברוח. להחליט שמחר יהיה אחרת. יוסף לא שקע ביגון איך זה קרה, כיצד נוצר מצב שכמעט נכנע, אלא קם וברח.

האדמו"ר רבי ישראל הגר מוויז'ניץ דיבר פעם על הניסיון של יוסף הצדיק, שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו, והאדמו"ר סיפר כי גם בדורנו ישנן תופעות כאלו: פעם שבת בביתו של חסיד פולין עשיר בלוס אנג'לס ואותו חסיד היה מקורב לחב"ד. האדמו"ר סיפר למארחו כי בכונתו לנסוע לפגישת יחידות אצל הרבי, אותו חסיד הגיב כי "מהרבי מלובאוויטש צריך להיזהר, הוא יודע מה מעשיך האישיים גם במרחק אלפי קילומטרים". האדמו"ר נבהל מהדברים ואחרי שלחץ על המארח, הוא גילה את פשר המילים.

פעם שהה תקופה ארוכה בבית רפואה בקליפורניה והייתה שם אחות גויה שהתמסרה אליו. נוצר ביניהם קשר והם סיכמו לברוח ביחד בתום האשפוז. ביום שישי האחרון באשפוז, קראו לו לטלפון בעמדת הקבלה של האחיות. על הקו היה מזכירו של הרבי, הרב חודקוב, הוא אמר כי הרבי ביקש לאתר את בית החולים בו הוא מאושפז ולצוות אותו לקום מיד מהמיטה, לעזוב את בית החולים ולחזור הביתה עוד לפני כניסת השבת. הוא ניסה להתנוכח שעליו להיות מאושפז עד יום שלישי, והדרך הביתה ארוכה והוא יגיע דקות ספורות לפני השבת, אך הרב חודקוב הגיב בקול תקיף: אל תתחכם, תעזוב עכשיו את בית הרפואה ותשוב לביתך. "היה לי קשה לעשות זאת, סיים החסיד, אך הפחד והחרדה מכך שהרבי צופה בי ממרחק אלפי מיילים, הרימו אותי מהמיטה ודקות לפני כניסת השבת הייתי בבית".

⁴ בכך מבאר הרבי (לקו"ש לד/61) את הפסוק מספר משלי "ושוחד מחיק רשעים יקח". שכן התשובה היא כעין "שוחד" כנגד כללי הדין. שופט אינו מתחשב בקבלת תשובה של החוטא ואולם הקב"ה לוקח ברצינות את ההתחייבות כשלעצמה ורואה בה את הפוטנציאל להוליד שינוי מעשי.

התשובה ד"ה וזו הדרך אשר ילך בה): אפשר לקבל תשובה לשעות או לימים. אם אדם מרגיש שאינו יכול להתחייב לעד, עליו לקבל החלטה ליום-יומיים וכו' וכל פעם יחדש שוב את ההתחייבות שלו⁵.

ד. עד כאן דובר על התשובה **מכאן ולהבא**. דובר על שבירת מעגל החטא והתחלת פרק חדש של קשר עם ה' – והוסבר כי עיקר התחלת הפרק החדש הוא התחייבות להתמסר למצוות ה'.

אבל מה עם העבר? מה בנוגע לחטאים, העוונות והטעויות שעשינו? העבר לא הולך לשומקום והוא רובץ על כתפנו ומעיק על הזיכרונות שלנו. האם אפשר לעשות משהו?!

לכאורה, כלום. אי אפשר לעשות דבר עם מה שכבר קרה. כל פסיכולוג או יועץ לחיים יענה: תשלים עם זה ותשכח מזה. אי אפשר לתקן כוס שנשברה ואי אפשר להחזיר חלב שנשפך. בסרטי מדע בדיוני יש קטעים שהזמן חוזר לאחור ומסדרים אותו מחדש. אולם זה מדע בדיוני. רק במקלדת יש אפשרות לחיצה על "קטרל זי" שמחזיר את הזמן לאחור. בחיים זה לא כך: אנשים היו רוצים להחזיר רגע של הסחת דעת בו התעסקו עם הטלפון בנהיגה וח"ו פגעו במישהו ל"ע, או פאדיחה בה רצו לשלוח לאישה הודעת וואטספ: "אני שונא את הבוס שלי וסובל כל רגע בעבודה", אבל בטעות שלחו את ההודעה לבוס עצמו... זה כואב, אבל אין מה לעשות.

ואולם כאן מעניקים חז"ל את המשמעות המהפכנית של התשובה: לא רק שדלתות התשובה פתוחות **מכאן ולהבא**, אלא מסתובבות גם אחורה ומאפשרות **לכתוב מחדש את העבר**!

4. יומא פו, ב: אמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות... והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשות לו **כזכויות** שנאמר (יחזקאל לג) 'ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם יחיה? לא קשיא: כאן בתשובה מאהבה וכאן בתשובה מיראה.

בתשובה מאהבה, העבר הופך רטרואקטיבית לזכויות! והפליאה עצומה: איך זה ייתכן? כיצד אפשר לשנות מעשה למפרע ולהפוך עברה למצווה?

למה הדבר דומה? אדם היה רעב מאוד ונכנס לחנות שווארמה. למחרת לבו התהפך בקרבו: איך עשיתי את זה? מה היה ההכשר שם? הוא התחרט ושב בתשובה ראווה. חלפו השנים והוא מגיע לבית דין של מעלה, המלאכים שוקלים את זכויותיו וקובעים: אתה לגן עדן. אני? גן עדן?! כן, אתה זוכר את השווארמה ששבת עליה בתשובה שלמה, העברה הפכה למצווה שמכניסה אותך לגן עדן...

ההסבר החסידי הוא (תניא פרק ז ובארוכה לקו"ש יז/187): את העבר לא מתקנים בעזרת העבר, את העבר מתקנים בעזרת **העתיד**. אכן אי אפשר לשנות את העבר למפרע, אבל אפשר להעניק לו **משמעות מחודשת**. הרעיון הגדול של התשובה הוא **"פרשנות"**. להעניק פרשנות מחודשת למה שכבר קרה ואז העבר מקבל גוון חדש.

מדובר על אדם שגאל את הכישלון והפך אותו **לכוח מניע**, למעשים טובים שלא היה עושה לולי אותה טעות. הוא קם בבוקר למחרת החטא ובמקום להישבר ולהסיק שהוא אדם שפל שלעולם לא יצליח בעניין רוחני - עשה בדיוק את ההיפך: ראה בכישלון קריאה לעשייה חדשה.

הוא אומר לעצמו: 'אתמול היצר היכה בי והיום אני יכה בו בחזרה'. בדיוק תלו מודעה על שיעור חדש וככה לא הייתי מעלה בדעתי לצאת שוב מהבית, אבל זה הזמן להחזיר מלחמה. הוא מקבל את תוספת

⁵ איך מתמודדים הרמב"ם ורובנו הזקן עם סיפור רבי אלעזר בן דורדיא שהתעסק רק עם העבר וכלל לא עם העתיד (הוא הרי נפטר) ובכל זאת הוכשר **חלקו לגן עדן**?

הרבי הביא נקודה מופלאה מהאר"י הקדוש (לקו"ש לח/24): רבי אלעזר בן דורדיא היה גלגול נשמתו של רבי יוחנן כהן גדול ונכנס עם הזכויות שלו לגן עדן. יוחנן (שחי כמאתיים שנה לפני החורבן השני) היה כל ימיו כהן גדול וצבר זכויות עצומות, ורק הסוף שלו היה גרוע. רבי אלעזר בן דורדיא היה הפוך ממנו: כל חייו היו מסכת של כישלונות ורק הסוף שלו היה טוב. והיות שהיה גלגול של יוחנן נכנס עם הזכויות שלו לגן עדן. הנקודה היא שלא נכנסים לגן עדן מבכיות. עומק החרטה של ראב"ד אינה יכולה להחליף את **חובת העשייה**.

השיעור הזה ואז "זדונות הופכים לזכויות". כי מתברר למפרע שהאתמול לא היה כשל, אלא לקיחת תנופה לאחר כדי לרוץ בעוצמה קדימה.

הרבי מדמה זאת ל"מכשירי מצווה". ההלכה היא שכל שלבי ההכנה המובילים אל המצווה, שאי אפשר לעשות את המצווה בלעדיהם - נחשבים לחלק מהמצווה. למשל, בימים עברו שלא היו מצויים כלי ברזל ולא השיגו לפני שבת סכין מתאימה למילה, סובר רבי אליעזר שמותר לזכור עצים בשבת כדי להבעיר ממנה אש, שבה יכינו את כלי הברזל לצורך המילה. שכן הכול צורך המצווה. וכך בענייננו: היות שהירידה חוללה עליה גדולה פי כמה, הקב"ה מביט על הסוף ורואה את הזדונות כמכשירי מצווה.

בצורה ספציפית יותר, הדרישה היא להוסיף **באותו עניין שקלקלת**⁶. לנצל את הירידה כדי לקבל תוספת התחזקות באותו עניין בו התרחש הכישלון, וכך הירידה עצמה הופכת למשרתת של הטוב.

אם נשוב אל הדוגמאות בהן פתחנו את השיעור: אדם שפספס הנחת תפלין או תפילה, הרבי כתב לו ללמוד הלכות תפלין ותפילה ולהעמיק את הכרת המצווה. וכך כותב הרבי לאותה אישה ששאלה על "מעוות שלא יכול לתקון" לכאורה: הבאת ילד לעולם בהעדר טהרת המשפחה והרי הילד כבר גדל?

אגרות קודש ח"כ/עמוד צו: כותבת שכאילו אין מה לתקן בזה [על העדר שמירת טהרת המשפחה], והוא היפך יסוד אמונתנו שאין דבר העומד בפני התשובה ... ועוד וגם זה עיקר, שהתיקון לעניין בלתי רצוי הוא על ידי הוספת עניין רצוי ולא בהוספת עוד עניין בלתי רצוי כמו עצבות וייאוש. בנוגע לפועל, תשתדל בהסברת העניין דחוקי וטהרת המשפחה בסביבתה, בין מכירותיה וידידותיה.

ונסיים: ראיתי פעם וארט מתוק: אנו מבקשים בתפילות הימים הנוראים "אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות". ועולה השאלה איך אפשר לבקש דבר כזה? וכי הנאשם רוצה לקבוע את תוצאות המשפט? אם יש לך זכויות תיכתב שם ואם לא – לא?

הבקשה היא "כתבנו בספר זכויות": תן לנו את האומץ והכוחות להפוך זדונות לזכויות, להיות מאלו שמנצלים משבר לבנייה והופכים רגע של ירידה לעלייה הכי גדולה. וכן תהיה לנו בקרוב ממש, כשהגלות המרה תתהפך ברגע אחד ותאיר את כל מעשינו ועבודתנו שהביאו לגאולה אמיתית.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל

ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

⁶ דוגמה: אחרי החטא של קין, מספרת התורה (ד, ז): "וידע קין את אשתו ותלד את חנוך ויהי בונה עיר ויקרא שם העיר כשם בנו חנוך". מקשים המפרשים מה מטרת הסיפור? למה מעניין אותנו שהרוצח התחיל קריירה של מתכנן ערים? (הרמב"ן מפרש כי המטרה היא לומר שחוסר המזל של קין המשיך ללוות אותו והוא לא הצליח. "ויהי בונה עיר", כל החיים היה בונה את העיר, בלשון הווה ומעולם לא השלים את המשימה). אולם הרבי מביא פירוש מרגש בשם הכלי יקר שם: התורה רוצה ללמד מהי תשובה. קיין הבין שהכפרה שלו תהיה על ידי **שישלים מה שהחסיר**. בכיות לא ישיבו את הדם שנשפך ולכן הקדיש את חייו **כדי ללדת ילד** ולבנות עיר ואם בישראל על שמו. במקום מוות הוא הביא חיים. במקום אין - הוא יצר יש.